

Het gestructureerd mondeling examen van Curriculum 2000 te Groningen: nieuwe wijn in oude zakken

H.J.M. van Rossum, R.J. Hiemstra

Inleiding

In november 1993 legden de 220 eerstejaars studenten geneeskunde in Groningen als noviteit een mondeling examen af over de leerstof die zij in het eerste trimester hadden bestudeerd. Een uur voor het examen kregen ze de twee onderwerpen uitgereikt waarover ze geëxamineerd zouden worden. Als directe voorbereiding op het examen konden ze boeken, aantekeningen en medestudenten raadplegen. Behalve over de twee onderwerpen stelde de examinerator ook een vraag over het werkboek dat de studenten enkele dagen tevoren hadden ingeleverd. Dit werkboek bevatte de resultaten van alle studie-opdrachten die ze in het afgelopen trimester hadden uitgevoerd. De uitslag werd direct meegedeeld. Na twee dagen was het volledige cohort op deze wijze beoordeeld. Er staan de eerstejaars studenten dit jaar nog twee van dergelijke examens te wachten. Het mondeling examen is een van de nieuwe elementen van Curriculum 2000.

Het nieuwe curriculum: Curriculum 2000

Curriculum 2000 is het nieuwe onderwijsprogramma, dat in september 1993 met het eerste studiejaar is gestart en in het jaar 2000 de eerste artsen zal afleveren. De belangrijkste kenmerken van dit programma zijn:

- patiënten staan centraal in het onderwijs; ze vormen het uitgangspunt voor de studie; van meet af aan zien de studenten in elke week een of meer patiënten;
- studenten studeren actief uit boeken en leren hun kennis verbaliseren in verschillende medisch relevante gespreksituaties;

- docenten fungeren als model voor beroepsuitoefening, coach van het leerproces en beoordelaar van het niveau;
- het programma is flexibel van opzet zodat het kan inspelen op veranderingen in de geneeskunde en de maatschappij.

De plaats van het mondeling examen in de toetsing

Het onderwijsprogramma is trimestergewijs opgebouwd. De toetsing in ieder trimester bestaat uit drie onderdelen: een schriftelijke toets, een mondeling examen en een aantal verplichtingen. Studenten die voor alle drie onderdelen een voldoende hebben gescoord zijn voor het trimester geslaagd. Pas dan worden de studiepunten die horen bij het trimester bekendgemaakt. De trimestercoördinator is degene die de beslissingen over slagen en zakken neemt op grond van de resultaten. Indien een student niet aan alle eisen heeft voldaan, stelt de trimestercoördinator vast aan welke aanvullende eisen de student alsnog moet voldoen. Doel van de toetsing binnen het trimester is na te gaan of studenten over voldoende kennis beschikken en of ze deze kennis kunnen toepassen in een gespreksituatie. Dit laatste aspect kan alleen aan de hand van een gesprek worden vastgesteld. Daarom maakt het mondeling examen deel uit van de toetsing. Het mondeling examen heeft ook beperkingen, zoals de beperking van de te toetsen leerstof en de subjectiviteit van de beoordelaar.^{2,3} Om de subjectiviteit zoveel mogelijk hanteerbaar te maken is veel aandacht besteed aan structurering, training en het uitwerken van een protocol. De schriftelijke toets compenseert beide nadelen: de beoordeling is objectiever en de toets representatiever van samenstelling.

Het mondeling examen wordt in de laatste week van het trimester afgenomen en is bedoeld om te toetsen of de student de verworven kennis kan verbaliseren in een dialoog. Het gaat dus niet louter om het correct beantwoorden van een gestelde vraag, maar ook om de wijze waarop dat gebeurt: is de student over een onderwerp een goede gesprekspartner, die kan ingaan op interrupties, desgevraagd een antwoord kan herformuleren en een relatie kan leggen met een ziektebeeld of een patiëntenprobleem. Het doel is anders dan bij de mondelinge examens waaraan de docenten gewend zijn: het testen van kennis door middel van ondervraging over een bepaald onderwerp. De rol van de examinerator is meer die van een kritische gesprekspartner die zich laat voorlichten, dan van een alleswetende beoordelaar van feitenkennis. Een van de belangrijkste problemen bij de introductie van dit 'andere' mondelinge examen was dan ook het uitwerken van een protocol dat de examineratoren konden hanteren.

Vorbereidingen

Gedurende het trimester kregen docenten en studenten een overzicht uitgereikt met de onderwerpen die tot de examenstof behoorden. Er waren twintig onderwerpen. Voorbeelden zijn: 'Gastransport door het bloed' en 'Eiwitsynthese'. Elk onderwerp was voorzien van vijf zogenaamde startvragen; dat zijn vragen waarmee de examinerator letterlijk het examen zou openen, bijvoorbeeld "Licht de functionele betekenis toe van het verschil in bouw tussen het volwassen hemoglobine (HbA) en het foetale hemoglobine (HbF)" en "Beschrijf hoe de genetische code vanuit de celkern naar het cytoplasma wordt overgebracht". De totale stof was geformuleerd binnen twintig onderwerpen met elk vijf startvragen. De studenten konden zich in het trimester vorbereiden op het examen door hun aantekeningen te ordenen en onderling te oefenen. De docenten kregen alle vragen toegestuurd met het verzoek 24

vragen die zij wilden stellen aan te kruisen, gespreid over twaalf onderwerpen. Zo kreeg de organisatie zicht op de inhoud van de examens, die dus vooraf vast lag. Het was de bedoeling dat alle onderwerpen aan bod zouden komen en dat docenten geen stokpaardjes zouden gaan berijden. Tijdens de discussies over het mondeling examen bleken docenten zich niet vertrouwd te voelen met de taak die werd beschreven. Het was zo 'anders' dan de mondelinge examens die ze gewend waren af te nemen. Daarom werd een serie proefexamens afgenomen waarin alle examineratoren in spe een of meer studenten examineerden volgens het nieuwe protocol. Dit leidde enerzijds tot verbeteringen van het protocol, anderzijds kregen de examineratoren nuttige tips van elkaar en van de studenten zodat ze hun stijl konden verbeteren.

Uitvoering en verloop

De organisatie van een gestructureerd mondeling examen voor een gehele jaarklas bleek gecompliceerd en arbeidsintensief. De gang van zaken rond en op het examen wordt hieronder beschreven vanuit de student en vanuit de examinerator.

De student levert op de vrijdag voor het examen het werkboek in en ontvangt in ruil daarvoor een schriftelijke mededeling omtrent aanvangstijdstip en plaats van het examen. Na het weekeinde meldt de kandidaat zich op de aangegeven tijd en hoort dan wie het examen zal afnemen. De student krijgt twee onderwerpen (uit de verzameling van twintig) met startvragen uitgereikt en ontvangt het werkboek terug. Vervolgens is er één uur tijd voor voorbereiding. In het voorbereidingslokaal treft de kandidaat de acht medestudenten die op hetzelfde tijdstip bij een andere examinerator examen zullen doen. Alle boeken van de facultaire boekenlijst zijn in het lokaal aanwezig. Na een uur haalt de examinerator de kandidaat op.

De examinerator ontvangt aan het eind van de week vóór het examen een rooster met de

namen en examentijden van de toegewezen examenkandidaten. Tevens ontvangt de examinerator de twaalf werkboeken van de toegewezen kandidaten en selecteert uit elk werkboek één onderwerp voor het examen. Na het weekeinde meldt de examinerator zich bij de organisatoren van het examen en levert de werkboeken weer in. In de toegewezen examenkamer ligt een geniete stapel met de vragen die de examinerator voor het examen had geselecteerd. Bij de eerste kandidaat worden de bovenste twee vragen gesteld en van de stapel verwijderd, dan worden de volgende vragen gesteld bij de volgende kandidaat, enzovoorts. Een uur na aankomst van de eerste kandidaat haalt de examinerator hem of haar uit de voorbereidingskamer, en het examen kan beginnen. Gedurende twintig minuten spreken examinerator en kandidaat over de twee onderwerpen uit de lijst en het onderwerp uit het werkboek. De examinerator kan de kandidaat vragen een schriftelijke presentatie op bord of flap-over te geven. Aan het eind van het examen vult de examinerator het protocol in (ieder onderwerp wordt afzonderlijk beoordeeld in een van de volgende vier categorieën: uitstekend, goed, voldoende of onvoldoende) en deelt de uitslag mee aan de student, met een korte motivering. De kandidaat ontvangt een kopie van het ingevulde protocol, en de examinerator haalt de volgende kandidaat op.

Afloop en eerste conclusies

Alle studenten uit het cohort, op drie na, hebben het examen afgelegd. Een telefonische oriëntatie bij een aantal van de examinatoren leverde als voornaamste knelpunt de problematiek van 'slagen en zakken' op. Slechts drie studenten zijn voor het mondeling examen gezakt. Hoewel de examinatoren over het algemeen zeer tevreden waren over de prestaties van de studenten hebben verschillende van hen aangegeven een kandidaat die eigenlijk onvoldoende presteerde, toch het voordeel van de twijfel gegeven te hebben. Daaruit ontstaat het

beeld dat mogelijk rond de vijftien studenten onder de maat hebben gepresteerd. Voor een eerste keer is deze coulance aanvaardbaar, maar in de toekomst niet. Bij de volgende training zal extra aandacht aan dit punt worden geschonken. Examinatoren gaven aan het moeilijk te vinden mee te moeten delen dat een student gezakt was. Dit werd versterkt door de (terechte) onzekerheid over de gevolgen van het geven van een onvoldoende. Dat konden zij namelijk niet zelf bepalen. Het was ter competentie van de trimestercordinator, die alle studiegegevens van de studenten had, om op basis daarvan aanvullende opdrachten te verstrekken. Ook dit punt zal bij de volgende training aandacht krijgen. De examinatoren waren zeer te spreken over de organisatie van het examen en gaven blijk van het gevoel een bijdrage geleverd te hebben aan een zeer nuttige leerervaring van de studenten. Ook zelf hadden ze van elkaar geleerd over onderwerpen waarin zij geen expert waren. Conclusie: het mondeling examen is arbeidsintensief, maar niet te arbeidsintensief: het is de moeite waard! Of, zoals een der examinatoren het verwoordde: "het kostte me veel tijd, maar volgende jaar doe ik graag weer mee".

Literatuur

1. Dousma T, Horsten A. Tentamineren. Hoger Onderwijs Reeks. Groningen: Wolters Noordhoff, 1989.
2. Van Berkel HJM, Bax AE. Beoordelen in het onderwijs. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum, 1993: 53-4.

DE AUTEURS

Prof. dr. H.J.M. van Rossum is projectleider Curriculum 2000 van de Faculteit der Geneeskunde, Rijksuniversiteit Groningen.

R.J. Hiemstra, arts, is hoofd van het Bureau Onderwijscoördinatie en Studentenzaken (BOS) van de Faculteit der Geneeskunde, Rijksuniversiteit Groningen.

Correspondentie-adres:

H.J.M. van Rossum, Afdeling Onderwijs, Faculteit der Geneeskunde, Rijksuniversiteit Groningen, Ant. Deusingalaan 1, 9713 AV Groningen.